

ПРОВИНЦИЯ, ПРОВИНЦИАЛИЗЪМ – КУЛТУРНОИСТОРИЧЕСКИ И ЛИТЕРАТУРНИ СЮЖЕТИ

Литературноизследователското поле, конкретизирано с понятията за провинция, провинциализъм и културноисторически и литературни сюжети, е наложило в развитието си като свое ядро противопоставяне-то на всевъзможните измерения на центъра и на периферията.¹ Най-разпространени в неговото световно литературно битие са три измерения, които могат да бъдат представени като „литература за провинциалното“, „провинциална литература“ и „литературна провинция“. От тях литературата, посветена на проблематизирането на провинциалния бит и битие, е с най-стари традиции и най-широк обхват поради големия вектор на човешката история, тръгваща от единението на човека с природата (най-често в образа на селската идилия, но и в митологичните наративи за човека и стихията) и разгръщаща се в посока на човешкия разрыв с нея (най-често в образа на градския, т.е. на буржоазния свят). Въпреки историческите и географските разлики в употребата на понятия, свързани с латинския термин *provincia*, поради основата на неговата етимология, а именно управленско-административното определение за завладени (*pro vincere*) от римските императори земи, то е преобладаващо свързвано с пространството. Едва модернизмът от първата половина на XX век обвързва чрез Томас Сърнз Елиът през 1944 г. понятието с времето: „В нашия век, когато хората са толкова склонни да бъркат мъдростта със знанието и знанието с информацията и се опитват да решават проблемите на живота с машини, на бял свят идва нов вид провинциализъм, който може би се нуждае от ново име. Това е провинциализъм не в пространството, а във времето; провинциализъм, за който историята е само хроника на човешките изобретения, вече изживели времето си, хвърлени за бракуване; провинциализъм, за

¹ С възприемането на полевата теория на Пиер Бурдийо този структурен подход се налага и в литературознанието. Съобразявайки се с този подход, Паскал Казанова създава теоретичен модел за литературно пространство, което не е географски обвързано, а представлява един вид виртуална „Световна република на литературата“. Центърът в нея е обозначен като „Гринуички меридиан“, а в периферията са всички национални, регионални или локални литератури.

който светът е собственост само на живите, собственост, в която мъртвите нямат дял. Този вид провинциализъм заплашва всички нас, всички народи на земното кълбо, да станем заедно провинциални“ (Елиът/Eliot 1980: 75). С тази формулировка Елиът прави публично видима втората сърцевина на полето – човешката памет като хранилище на историческия опит, възприеман като своеобразен ценностен център, с който да се съизмерва провинциалността на настоящето спрямо вечността. Тази сърцевина е в пряка връзка с тъй наречения литературен канон.

В общото културно развитие на човечеството дихотомията *център – периферия* устойчиво съдържа разбирането за цивилизационно противопоставяне: в древногръцкото полисно мислене всичко извън полиса е варварско; в елинистичното разбиране периферията добива и идилични измерения; в средновековното раждане на градското естество, което си присвоява разбирането за център, селското наоколо му бива идентифицирано като неразвито, простовато. Това противопоставяне се развива екстремно в Новите времена – откъм края на XVIII и началото на XIX век, – за да установи едно господстващо значение с отрицателна конотация на думата „провинция“ отвъд административно-управленската терминология в смисъл на тесногърдие, изостаналост, ограниченост. Факторите за подобна ескалация са много, но поне два трябва да бъдат споменати изрично, понеже през господствалите по онова време европоцентрични представи тези фактори оказват силен рецептивен натиск до най-нови времена, в които покрай постколониалния обрат в хуманитаристиката се задейства и процесът на противопоставяне спрямо въпросния натиск.²

Най-възлова роля в налагането на доминантното негативно схващане за *провинция* и производните ѝ – *провинциалност*, *провинциалист*, *провинциален*, провинциализъм играе първата модерна централизирана държава – Франция. В нея *провинция/провинциалност* първоначално означава всичко извън Париж. И когато именно в Париж избухва Великата френска буржоазна революция противопоставянето добива кървави революционни измерения – републиканците подозират периферията в нелоялност: „... за да придобие истинското и безценно благо да унищожи провинциалния дух, който в държавата е само индивидуален дух, враг на истинския национален дух“ (Type/Thouret 1789)³. С тези думи председателят на Генералните щати и на Учредителното

² За част от наблюденията в настоящото изложение съм задължен именно на такава пледоария в статията „Възвръщане на провинциализма“ от В. Госети, А. Уолш и Д. А. Финч-Рейс (Госети и др./Gosetti et al., 2022).

³ Преводът на всички цитати, ако не са посочени български източници, е мой – М. В.

събрание Жак-Гийом Туре се обръща към народните представители на 2 ноември 1789 г. Следствията от подобно революционно противопоставяне в политически план относно разбирането за център и периферия в името на нацията довеждат до изобретяването на геноцида⁴.

Не по-малко въздействие върху мисленето на милиарди хора оказва и категоричната оценка на Карл Маркс и Фридрих Енгелс в техния „Манифест на комунистическата партия“ при описанието на буржоазния възход: „Тя (буржоазията) създаде огромни градове, във висока степен увеличи броя на градското население в сравнение със селското и по този начин изтръгна значителна част от населението от **идиотизма на селския живот** (подч. мое – М.В.). Както направи селото зависимо от града, така тя постави варварските и полуварварските страни в зависимост от цивилизованите, селските народи – в зависимост от буржоазните народи, Изтока – в зависимост от Запада“ (Маркс и Енгелс/Marx, Engels 1977: 43)⁵. Идеята за „идиотизма на селския живот“ произвежда отрицателни конотации относно провинцията до ден днешен особено силно в идеологически подвластни на марксизма територии.

И двете линии на негативна ескалация в схващането за провинция имат връзка с християнско-църковната подредба на европейските територии във времето на зрялото Средновековие⁶, когато думата „провинция“ започва да се използва в страните северно от Алпите (доказана е употребата ѝ там откъм XIV век) за обозначаване на диоцезите (в източното православие – епархиите). Епархията (управлявана от епископ, архиепископ, митрополит или владика) се състои от енории. С тази устроително-административна логика е свързано понятието за парохиили-

⁴ Вж. по-подробно историята на съпротивата срещу републиканските идеи (въстанието във Вандея и войната на шуаните) при Дейвис/Davies 2005: 716 – 721.

⁵ Важно е на това място да се отбележи, че в същото свое произведение Маркс и Енгелс постулират и наличието на „световна литература“: „... и от многобройните национални и местни литератури възниква световна литература“ (Маркс и Енгелс/Marx, Engels 1977: 42), разбрана като универсална литература на буржоазната класа навсякъде по света. Кое е естествено изисква да се създаде и универсална литература на работническата класа навсякъде по света. Практическата разработка на този марксистко-енгелски постулат е естествено литературата на социалистическия реализъм, с чието налагане в световен план за определен период от историческо време се оформят вече не един център и периферия, а два световни центъра и съответните периферии.

⁶ Във Франция, особено в западните ѝ провинции, подир първоначалното благосклонно отношение към падането на Стария режим реакцията се активира след опита да се одържави църквата и след въвеждането на общата военна повинност (срв. Дейвис 20025: 716). За идеолозите на марксизма фразата „Религията е опиум за народа“ е основа за категоричен „научен атеизъм“.

зъм, т.е. за вид мислене в мащабите на парохията (енорията)⁷. До края на първата половина на XX век парохиализмът се препокрива с провинциализма в негативен смисъл и най-честият му превод в англоезичния свят е „тесногърдие“. През 60-те години на XX век в САЩ Еверет Карл Лад (Everett Carll Ladd) в книгата си *Ideology in America; change and response in a city, a suburb, and a small town* [„Идеология в Америка; промяна и реакция в един град, предградие и малък град“] налага дихотомията „парохиализъм – космополитизъм“ като допълнение към политическото противопоставяне на либерализъм и консерватизъм.

От този щрихиран векторен обзор на развитието в разбирането на понятието за провинция в хуманитарните и социалните науки (най-вече социология и политология, но и литературознание) е видно, че в епохата на Новите времена се налага един централистски контролиран мисловен (етически и естетически) „декрет“ – той постулира всичко онова, което не е в градското полезрение, не е свързано с динамиката на времето, обществените промени, политическите борби, модните тенденции и т.н., за губещо значение, за изостанало, за тесногърдо. Големият град е космополитен, либерален, изискан, културен, моден, осъществяващ прогреса. Селото и малкият град са затънтени, некултурни, груби, консервативни, направо „идиотски“ от марксистка гледна точка⁸. И част от световната литература конкретизира художествено тези постулати в световите, които гради. А провинциалната, т.е. създаваната в провинцията литература дава храна за подобен тип оценка⁹.

⁷ Енория (на гръцки: *ενορία*) или парохия (на гръцки: *παροικία*) е районът, обслужван от един енорийски свещеник.

⁸ В балканския регион важна за дискусиите по темата е книгата на Радован Константинович „Философия на паланката“, чието първо издание е във втората книжка на списание „Трета програма“ (Трећи програм) от 1969 г. Есето на югославския автор е четено от него на честотите на трета програма на „Радио Белград“ през август същата година и се произдава до днес – последното му издание е от август 2024 г. По оценката на Милорад Беланчич „Философия на паланката“ беше (и остава) критично дешифриране на местния (сръбски и балкански) паланков дух и същевременно отваряне към високата европейска култура на модерността. Крепостта беше местна, а позицията – европейска. Това обаче не бива да се разбира по прекалено ригиден начин. Защото паланката е възможна навсякъде – както локално, така и глобално...“ (Беланчич/Belančić 2008). Днес не само в Сърбия книгата на Константинович се приема като „ключ към разбирането на кървавия хаос“ от последното десетилетие на XX век в Югославия.

⁹ Емблематичен за подобен процес е например берлинският автор от втората половина на XVIII век Фридрих Николай, който със своите критически статии си спечелва подигравките като плосък рационалист и филистер от страна на Хердер, Мартин Виланд, братята Шлегел, Лудвиг Тик, Е. Т. А. Хофман и мн. др., а Гьоте го

И ако това развитие на определението „провинциален“ – в смисъл на негативното разбиране за парохиализъм – се поддържа най-вече от английската и от френската литература на реализма¹⁰ (но не и от ирландската, белгийската или от канадската например), то немската литературна история демонстрира други пътища, свързани с разбирането за *провинция*. Тъй като в земите на нейното оформяне и развитие липсват метрополии¹¹, именно провинциите дават импулсите на новото и цивилизоващото, на духовната интензивност. Само едно припомняне – че класическият период на германската литература е наречен „Ваймарска класика“ и именно в това малко княжество и градец е създадена творбата, която по художествен път сумира всички основни представи на просвещенското време – „Фауст“ на Гьоте, както и че понятието за „световна литература“ е формулирано от същия автор пак там – е достатъчен аргумент за едно съвсем друго схващане за *провинция*. По естествен път то ще оформи и разбирането за „педагогическа провинция“ през билдунгсромана на Гьоте „Вилхелм Майстер“ и ще му даде образ, достоен за Нобелова награда, чрез провинцията Кастилия в романа на Херман Хесе „Играта на стъклени перли“. Тези естетически резултати са плод на една историческа специфика, свързана с малките университетски градове – за литературата от особено значение са Хайделберг, Йена и Марбург. Един пример от по-ново време ще бъде достатъчен. Между 1910 г. и началото на Първата световна война във „Филипс университет“ – Марбург, си дават среща като преподаватели и студенти Ханс Георг Гадамер, Мартин Хайдегер, Ерих Ауербах, Ернст Роберт Курциус, Хана Арендт, Томас Стърнз Елиът, Хосе Ортега-и-Гасет, Борис Пастернак и др. Т.е. в малкото провинциално, но университетско градче се концентрира значима част от най-креативните фигури на хуманитарния и литературния модернизъм и импулсът от тази среща обновява човешкия свят. На това място е добре да припомним, че и голяма част от тематиката на романтическата литература се подхранва от социума на

обезсмъртява в своя „Фауст“ чрез фигурата на „проктофантазист“ (човек, чието въображение извира от задните му части).

¹⁰ Още с началата на английския просветителски роман се ражда един от първите световни бестселъри по темата провинция – град: „Памела или възнаграденият добродетел“ на Самюел Ричардсън (1740 г.), за да се заредят емблематични творби на автори като Джейн Остин, Уилям Текери, Чарлс Дикенс и т.н. Френската литература оказва силно влияние върху цялата световна с разгръщането на темата в творчеството на Стендал, Балзак и най-вече със създаването на първия роман на модернизма – „Мадам Бовари“ на Гюстав Флобер с подзаглавието „Провинциални нрави“ (1857).

¹¹ Едва с обединението на Германия през 1871 г. се оформя център в Берлин.

същия тип малък университетски градец, в който битуват най-прогресивните и търсещи умове ведно с онова дребно гражданство, което творческите личности ще изобразят като филистерство в литературата, изобразителното изкуство, музиката и изобщо в художествените светове, създавани като критическо огледало на буржоазния свят. Логично в немскоезичните земи следва още една линия на развитие – тази на т. нар. „родна литература“, особено силно заявена в южните части като австрийските провинции – най-вече в Щирия и в Тирол, както и в Бавария. В нейните коловози националсоциализмът ще наложи тъй наречената литература на „кръвта и земята“ (Blut und Boden), която ще пропагандира провинциалното като основа за едно ново германско човечество. И до днес в немската литература темата за провинцията запазва своята амбивалентност при осмислянето на отдалечеността от метрополията – удоволствието от уюта на провинцията спрямо студенината на столицата се съчетава с критическия патос спрямо застиването във времето.

Пътят на ирландската литература също дава особен поглед към темата. Един типично „дъблински“ роман, „Одисей“ на Джеймс Джойс, се възприема в световната литература като универсално модерно преосмисляне на митологични архетипи, залегнали в европейската, а с това и в европоцентрично разбиранията световна култура. Поезията на Шеймъс Хийни, за когото поетическото творчество е вид „изкопаване“ на потъналата традиция, съчетава двете сърцевини на темата „провинция и литература“ – северноирландското блато е фигуративна „памет на пейзажа“: „пейзаж, който помни всичко, което се е случило с него и в него“. А парохиализмът ражда тъкмо в ирландската литература на 60-те години на XX век разбирането, че провинциалното състояние на ума, което се концентрира върху малките детайли, а не в сравнение с широкия контекст, е толкова творчески продуктивно, колкото и космополитното. Защото частното съдържа духа на универсалното. Като емблематичен пример за този процес наблюдателите посочват творчеството на Патрик Кавана, в чиято есеистична проза ясно се проследява разликата между строго разбраното схващане за *провинциалното* като онова, което няма собствено мнение, и парохиялното, което не се съмнява в своята социална и художествена валидност. Неслучайно днешните изследователи на темата, които твърдят, че „... поезията показва, че провинциализмът може да бъде оригинален и всеобхватен, а не произведен и ограничен“ (Госети и др./Gosetti et al. 2022), дават като пример поетическия образ на подобно разбиране за сливането на частно и универсално, какъвто представлява финалът на сонета на Кавана „Епично“ (Epic 1960):

..... *I inclined*
To lose my faith in Ballyrush and Gortin
Till Homer's ghost came whispering to my mind.
He said: I made the Iliad from such
A local row. Gods make their own importance.

[..... Склонен бях
 да загубя вярата си в Балируш и Гортин,
 докато призракът на Омир не дойде да прошепне в ума ми.
 Той каза: Направих „Илиада“ от такъв
 местен скандал. Боговете сами си създават значение.]

Както вече бе подсказано, в разгръщането на постколониалните възгледи по темата след появата на книгите на Едуард Саид „Ориентализмът“ (1978) и особено на „Теренът на културата“ (1994) от Хоми Баба и „Провинциализирането на Европа“ (2000) от Дипеш Чакрабарти в хуманитаристиката все повече се налага тенденцията за една децентрираща перспектива, която да преодолее пренебрежителното отношение към провинцията, разбирана като изолирано, маргинално или колонизирано (т.е. с подменена култура) пространство. В нейната логика се преосмисля и понятието за „световна литература“ отвъд дихотомията „глобално – локално“.

Но докато децентриращата перспектива е все още в развитие, продължава да властва разбирането, че центърът и периферията са вплетени в отношение на износ и внос на културни продукти¹². Реакциите спрямо това отношение са основно две: или подражаване на центъра, или отдаленост на провинциалната култура и нейната традиция, интерес към националната история или митология¹³. Идеята, че ако в рамките на парохиялното могат да бъдат съчетани местното и универсално човешкото и по този начин може да се осъществи „износ“ на специфика към други народи, не е чужда и на българския модернизъм най-вече в стремежите

¹² Това схващане налага развитието на трансферологията и на транслатологията от края на XX век насетне.

¹³ Интересен случай за обобщаващо наблюдение е например творчеството на Хенрик Ибсен, който от позицията на провинциален автор, първоначално използващ и двата подхода, намира път да излезе от тази ситуация и да се превърне в световен автор, в център за световната драматургия (виж Пухнер/Puchner 2013).

на кръга „Мисъл“¹⁴, и то тъкмо в талвега на Вазовото „и ний сме дали нещо на света“, т.е. в опита националното (автохтонното) да бъде заявено на световната (по онова време – европейската) сцена. Тези процеси протичат в тогавашната логика на „... ценностно натоварената представа за световната литература като универсален (западен) канон. Канонът на световната литература е запазен за шедьоври, които, веднъж избрани измежду най-добрите национални литературни класики и преведени на основни (западни) езици, фигурират като вечно културно наследство на човечеството“ (Юван/Juvan 2013).

Подобно разбиране за отношенията между периферия и център в световната литература поражда един структурен проблем, формулиран в разсъжденията на Милан Кундера за Weltliteratur-ата: „Има два контекста, в които може да бъде поставено едно произведение на изкуството: в историята на неговата нация (*тесния контекст*) или в наднационалната история на това изкуство (*широкия контекст*). [...] Как да дефинираме „провинциализъм“ ? Като невъзможност (или отказ) да видим собствената си култура в *широкия контекст*. Има два вида провинциализъм: на големите нации и на малките“ (Кундера/Kundera 2008: 3). Как действа и днес този структурен проблем, изследват множество автори, но аз ще се позова на статията на Наталия Блум-Барт „Преводна литература. Тенденции в процесите на световната литературна циркулация“. Тя изхожда от влиятелните днес теоретични постановки на Паскал Казанова и на Франко Морети и разглежда циркулацията не еднопосочно, като същевременно акцентира върху критериите за приемане и литературна видимост на едно произведение от периферията в овластения литературен център. Тези критерии са обобщени именно от Франко Морети в есето му „Предположения за световна литература“. Въз основа на изследване на трансфери, свързани с модерния роман от 1750 до 1950 г., Морети постулира хибридността на повествователната структура като задължително условие. Според изследователя в рамките на модерния роман тази хибридност се изразява в компромиса между чужда форма и местен материал. И понеже компромисът изключва „отказ да видим собствената си култура в *широкия контекст*“, той създава потенциал за преминаване отвъд провинциално-националното. Но и същевременно, понеже е все пак компромис, събужда негативни реакции в националното литературно поле. Примерът на Блум-Барт е с

¹⁴ Подобно наблюдение е валидно и спрямо славянските модернизми. Така например литературата на „Млада Полша“ чрез романа „Селяни“ на Владислав Реймонт стига до Нобелово признание.

творби на Олга Токарчук и се основава на обобщаващото наблюдение, че от началото на ХХІ век успешните в преодоляването на границите между периферия и център произведения „... въпреки всичките си тематични и стилистични различия споделят едно общо нещо: всички те са завършили школата на постмодернизма. Следователно може да се твърди, че постмодерните характеристики изглеждат като централен, ако не и решаващ критерий за това един литературен текст, възникнал в периферията, да бъде възприет и оценен в центъра“ (Блум-Барт/Blum-Barth 2021). Но само подобна хибридна постмодерен ключ не е достатъчна, защото в центъра особено се цени „новостта“. А в днешния глобален свят литературната екзотика не е новост. Немската изследователка допълва наблюденията на Морети: „Родната тематика е предназначена да представи отклонение от установения исторически наратив в периферията. Това обаче води до ситуация, в която успешната книга се чества и приветства в центъра, докато в периферията може да бъде възприета противоречиво, критично и дори пренебрежително“ (пак там) – авторката извлича основен аргумент за тезата си от интервю на Токарчук по повод на творбата („Книгите на Яков“), донесла ѝ Нобеловата награда през 2018 г.: „Успехът се състои във факта, че тази книга предлага алтернативен поглед върху историята. Тя запълни известна празнина, дефицит в полската историография. Такава книга не е съществувала преди – книга, която предлага алтернатива на романтичния поглед върху историята“ (пак там). Правдивостта на тези изводи демонстрира и рецептивната практика в България относно отличаването на романа на Георги Господинов „Времеубежище“ с наградата „Букър интернешънъл“.

Тематичният брой „Провинция, провинциализъм – културноисторически и литературни сюжети“ на списание „Линк“ прави нов¹⁵ академичен опит за активиране на тематичното изследователско поле, което в България се възприема по-скоро като избродено и най-често се свежда до формулите за напрежения между столица и провинция или за преодоляване на „котловинността“¹⁶. Авторите литературоведи в настоящия брой разгръщат обаче допълнителни перспективи към проблематиката.

¹⁵ През 2017 г. списанието на Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ „Любословие“ публикува своята 17-а книжка с тема „Провинциализъм и космополитизъм“.

¹⁶ Дебатът за „котловинността“ от първите години на 1960-те с основни дискусии Тончо Жечев и Цветан Стоянов днес е позабравен, но терминът – в смисъл на изолация – се употребява предимно в публицистични текстове.

Във фокуса на първите две статии са поставени жанрови измерения на проблематиката. Като прилага разбирането за център и периферия, Николай Аретов наблюдава и систематизира жанрови проявления на културата на малцинствените групи, която функционира както извън конона, така и извън мейнстрийма, в които най-често е отложен литературният център. Авторът разгръща едно разбиране за контракултура, каквото българската литературна критика не използва. Като критикува съществуващите типологии, почиващи предимно на политически критерии, той оформя разбиране за пълнокръвна, а не периферна култура на противопоставянето (контракултура по терминологията на Джон Милтън Ингър (John Milton Yinger), която съзнателно естетически и медиялно се противопоставя на формите, които официално биват приемани за център. Основните нейни жанрови проявления са групирани около разбирането за неофициален фолклор, ъндърграунд музика и поезия, самиздат и дисидентски (не само политически) изяви, както и нови дигитални форми, като сюжетните игри например.

Франческо Бресан проследява в един литературноисторически сюжет оформянето на българския социалистически и постсоциалистически криминален (предимно детективски и шпионски) роман най-вече в творчеството на Андрей Гуляшки, поставяйки го в контекстите и на двата полюсни центъра на времето – западния буржоазен и източния социалистически. Тази перспектива позволява аналитичните наблюдения върху отделните творби да надскочат разбирането за подражание спрямо центъра от страна на провинцията и да проследят как българската криминална литература създава национална специфика в диалог със западните традиции, а при прехода към постсоциалистически формат този процес функционира като литературен показател за историческите обрати.

Следващите три изложения са посветени на аналитични наблюдения върху три отделни произведения – две български и едно от английския канон. Оглеждането на българските едно в друго очертава „скрития“ литературноисторически сюжет и неговите проблемни измерения в претворяването на темата за провинцията в социалистическия и в постсоциалистическия период от нейното развитие.

Димитър Михайлов анализира „Цветя за махалата“ (1984) на Иван Динков в типичната матрица на тематичното поле – таланта и неговия бунт срещу баналното всекидневие, посредственото мислене и социалистическия провинциализъм, т.е. напреженията, които се пораждат между родната провинциална среда и гения, който, бидейки единствен за своя народ, в своята махала е само един от многото. Отвъд конкретните, свър-

зани с личността на Иван Динков наблюдения авторът набелязва и чрез фигурата на поета Пейо Яворов една по-обща психографска картина на българската интелигенция с оглед на триадата смърт – лично творчество – махала, за да просветли някои от тъмните страни на българския характер, свързани именно с тесногърдието на провинциалното.

Изложението на Инна Пелева проблематизира съвременното разбиране за превода и за критериите, които отвеждат едно литературно произведение от периферията в полезрението на световната читателска публика. Тя проследява двете комуникативни стратегии: писане с оглед на националната традиция и писане с оглед за „износ“. Основните ѝ аналитични операции са посветени на съвременния роман на Яница Радева „Годината, която започна в неделя“ (2024). Чрез избрания аналитичен инструментариум за наблюдения върху интертекстуалността на повествованието авторката демонстрира как националната литературна традиция се разтваря в един използващ техниките на постмодерната литература значим с литературните си качества български роман, без той да бъде нито „патриотично идеализиращ“, нито алтернативно осмислящ българското естество или история. И тъкмо поради тези свои качества, дори и майсторски преведен, той не би могъл да функционира художествено пълноценно в небългарска културна среда. Докато в писането, предназначено за „износ“ (по примери от произведения на Момчил Миланов и Йоана Елми във връзка със стратегии, познати от „Времеубежище“ на Георги Господинов), Пелева открива вписването на негативното преживяване на принадлежността към отблъскващото българско (етнокултурно измерение на локалното) и приема тази комуникативна стратегия като потвърждение на идеята на Александър Кюсев за „самоколонизиращата се българска култура“. Подобен тип конкретизираща проблематизация на отбелязаното по-горе около размислите на Милан Кундера структурно изпитание на отношенията между национална и световна литература е проблематизация, приносна в дискусията върху разбирането за световна литература днес.

Кристина Ясенова анализира романа „Големите надежди“ (1861) на Чарлс Дикенс. Като имаме предвид, че това канонично за английската литература произведение е един от световните образци по темата за напреженията между селската провинция и големия град, новостта в изложението откриваме в избраната гледна точка за анализа – акузматичен прочит. В контекста на историята на английската литература и по-специално в тъй наречения неин „фонографски обрат“ в писането с цел запазване на автентичността на човешкия глас, прокламиран от Хенри Ноел Хъмфри през 1853 г., авторката наблюдава акустичните

картини в романа и тяхното значение за повествованието – родното село със своите звуци поражда един вид акузматична идентичност на главния герой Пип, докато големият град е изобразен като празно пространство за резонанс.

Макар статиите в настоящия брой на списанието да не изчерпват пълнотата на изследователско поле, зададено от темата *провинция/провинциализъм*, те могат да провокират размисли и дискусии върху различни нейни проекции – от жанрови през тематични, комуникативни, та до поетологични. А именно провокацията в подобна посока ми се струва от значение в една култура като българската, която продължава да носи в себе си бацила на самоколонизацията.

Младен Влашки

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Блум-Барт 2021: Blum-Barth, N. *Übersetzte Literatur'Tendenzen weltliterarischer Zirkulationsprozesse*. – Biteraturkritik.de, Nr. 11, November 2021.
<https://literaturkritik.de/public/rezension.php?rez_id=28394>
- Беланчич 2008: Беланчић, М. Повратак паланке. – *Нова српска политичка мисао* 12.08.2008. [Belančić 2008: Belančić, M. Povratak palanke. – *Nova srpska politichka misao* 12.08.2008.]
<<http://www.nspm.rs/kulturna-politika/povratak-palanke.html>>
- Госети и др. 2022: Gosetti, V., Walsh, A., & Finch-Race, D. A. (2022). Reclaiming provincialism. – *Human Geography*, 16(1), 87 – 94.
<<https://doi.org/10.1177/19427786221138538> (Original work published 2023)>
- Дейвис 2005: Дейвис, Н. *Европа*. Прев.: Д. Добрев. Велико Търново: Абагар. [Davies 2005: Davies, N. Evropa. Prev.: D. Dobrev. Veliko Tarnovo: Abagar.] ISBN 954-427-663-7.
- Елиът 1980: Елиът, Т. С. Що е класик. – Т. С. Елиът. *Традиция и индивидуален талант*. Прев.: Л. Колечкова. Варна: Георги Бакалов. [Eliot 1980: Eliot, T. S. Shto e klasik. – T. S. Eliot. Traditsiya i individualen talant. Prev.: L. Kolechkova. Varna: Georgi Bakalov.]
- Кундера 2008: Кундера, М. Weltliteratur-ата. Как се четем едни други. – *Литературен вестник*, бр. 3, с. 3, 7. [Kundera 2008: Kundera, M. Weltliteratur-ata. Kak se chetem edni drugi. – *Literaturen vestnik*, br. 3, s. 3, 7.]

- Маркс и Енгелс 1977: Маркс, К., Енгелс, Фр. Манифест на комунистическата партия. Прев.: Ив. Георгиев. София: Партиздат. [Marx, Engels 1977: Marx, K., Engels, Fr. Manifest na komunisticheskata partiya. Prev.: Iv. Georgiev. Sofia: Partizdat.]
- Пухнер 2013: Puchner, M. Goethe, Marx, Ibsen and The Creation of A World Literature. – *Ibsen Studies*, 2013 Vol. 13, No. 1, 28 – 46. <<http://dx.doi.org/10.1080/15021866.2013.782627>>
- Туре 1789: Thouret, J. G. *Premier discours sur la nouvelle division du royaume* 3 novembre 1789. <https://www.assemblee-nationale.fr/histoire/thouret_division1.asp>
- Юван 2013: Juvan, M. Introduction to World Literatures from the Nineteenth to the Twenty-first Century. – *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* 15.5 (2013). <<https://doi.org/10.7771/1481-4374.2333>>